EKONOMİK MODERNLEŞME SÜRECİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Factors Affecting The Economic Modernization Process

Ferhat A. MİRZEZADE

Doktorant,
Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi
Ekonomi Enstitüsü

Öz

Ekonomide modernizasyon sürecinin ilk olarak Avrupa ve ABD'de başladığı ve daha sonra tüm dünya bölgelerine yayıldığı ekonomistler tarafından kesin olarak kabul edilir. Bu zaman yeni formatın ilk modelden farklılığı çeşitli bölgelerde farklı oluyor. Ancak bununla birlikte Batı değerlerine dayalı modernleşme sürecinin toplumlara etkisi sonuçsuz kalmıyor. Yani, bu sonuçta getirilen kültürle yerel kültürün kavuşması gerçekleşir.

Bir grup ekonomist âlimin ileri sürdüğü üzere, "yeni sosyal kurumlar birden oluşmayacak ve diğer ülkelerden alınabilir olamaz. Onları amaçlı olarak yerel yönetim, devlet ve sivil toplum yetiştirmelidirler.

Anahtar Kelimeler: ekonomik modernleşme, toplum, devlet, reformlar, geçiş dönemi, modernleşme fikri, maliye politikası, eğitim.

Abstract

It is definitely accepted by the economists that modernization historically started in Europe and USA and subsequently spread to all over the world. In this case, the difference of new format from initial model is unlike. However, the effect of modernization process based on Western values on communities is not ineffective. That's, integration of the culture arisen from that result with local culture is observed.

As group of economists states "new social institutions will not be suddenly established and it cannot be taken from other countries. They should be purposefully developed by local government, state and civil society".

Keywords: economic modernization, society, state, reforms, transition period, the idea of modernization, fiscal policy, education.

GİRİŞ

Toplumun, yeni teknolojilerin şartlarına hazır olmaması öncelikle ekonominin rekabet gücünü düşürür. Toplum, ekonomik modernleşme ile birlikte, sosyal ilişkileri, siyasi teknolojileri ve hatta manevi değerleri de değiştirmek zorunda kalmıştır.

Modernleşme yolunda ilerleyen ülkelerin amacının gerçekleşmesi için onlara ait çeşitli faktörlerin büyük önemi vardır. Öncelikle geleneksel toplum enstitüleri, gelişmiş ülkelerin tesisatlarına uygun ülkelerde modernleşme süreci başarılı ve az sorunlu oluyor. Burada aynı zamanda bu ülkelerin karşılıklı yoğun ilişkileri de büyük rol oynuyor.

Çeşitli ülkelerin deneyimi göstermektedir ki toplumda, iktidara ve devlete büyük güven meselesi de önemli şartlardandır. Toplum yapılan reformların etkisini kendi üzerinde hissetmeli, hakimiyet sosyal alanda reformlara aynı derecede dikkat etmelidir. Örneğin, bu Azerbaycan deneyiminde kendini bariz bir şekilde gösteriyor.

Tüm dünyanın önde gelen ve gelişme çizgisine dönüşen modernizasyonun tarihi Avrupa ve ABD'de başladığı ve sonradan tüm dünya bölgelerine yayıldığı ekonomistler arasında kesin olarak kabul edilir. İngiliz sosyologu Anthony Giddens'in düşüncesine göre: "bir daha hiçbir zaman geleneksel, toplumsal biçimler, küresel eğilimlerin tam izolasyonunu bulundurarak, ona ters dura bilmez"¹. Buna benzer bir fikri ABD-İsrail sosyologu Şmuel Ayzenştadt da dile getirmektedir².

Ancak bununla birlikte gelişmiş bölgelerden modernleşmenin diğer bölgelere yayılması sırasında öncelikle Batı (Western) değerlerinin yerel sosyal ve kültürel değerleri dikkate alması gerekir. İnnovatif yenilikler değişmeli, yeni yapılara dönüştürülmeli ve modernleşmenin yeni formatı alınmalıdır. Bu nedenle yeni formatın ilk modelden farklılığı çeşitli bölgelerde farklı oluyor.

Bununla birlikte dönüşüm, içeriğe ve beklenen sonuçlar hiç de yüksek tesirli olmuyor. Toplumun yeni teknolojilerin şartlarına hazır olmaması öncelikle ekonominin rekabet gücünü düşürür. Toplum ekonomik modernleşme ile birlikte, sosyal ilişkileri, siyasi teknolojileri ve hatta manevi değerleri de değiştirmeli oluyor. Alman asıllı Amerikan sosyologu Richard BENDİKS bununla ilgili; "birinci modernleşen millet kenar baskı olmadan kendisinin yolu ile gitmek şansına sahiptir. Tüm diğer milletler modernleşmenin avangardı ve ariergardının mücadelesinin etkisi altında kalır: böyle modernleşmeye savunma modernizasyonu denir"³.

¹ GIDDENS, E. 1999: **Posledsviya Moderniti**, Novoya Postindustrialnaya Volna Zapade, Antologiya , 199.

² STAMPKA, P. 1996: **Sosiologiya**, İzmeneniy, 173

³ BENDİKS, R. 1954: "Social Theory and social Action in the Sociology of Louis Wirth", American Journal of Sociology. Vol Lix N 6 (May) p.528).

Batı ülkelerinde yaşanan modernleşme toplumun kendi iç gelişiminden kaynaklanan sonuçtur. Bu evrim sonucunda meydana gelerek "aşağıdan" gelen bir talep, ayrıca siyasi elitin desteklediği bir süreçtir.

Batı dünyasına ait olmayan ülkelerde modernleşme daha fazla uyum veya mekanik aktarma yolu ile gerçekleşir. Modernleşme gelişmiş ülkelerden teknolojik gerilemeyi gidermek için yapılır. Bazı kaynaklarda bu "yabancı kültürel sonuçları özümsemeye dayanan, alınması mümkün olmayan yenilikler uyumluluğu elde etmeden, inovasyonların sonuçlarının çıkarılmasına dayanan ekstensiv modernizasyon" olarak değerlendiriliyor⁴. Ülkelerin geleneksel ekonomisi, toplumların modernleşme hazırlığı, en önemlisi siyasi ve ekonomik elitin bu konuda ilgisi olmadığı modern transformasyonun etkinliğini şüphe altında bırakmaktadır.

Böyle uygulama ise bazı durumlarda hem modernleşme sürecinin kendisinin, hem de modernleşme geçiren toplumun çeşitli açılardan eleştirisine neden oluyor.

Ancak bununla birlikte Batı değerlerine dayanan modernleşme sürecinin toplumlara etkisi sonuçsuz olmuyor. Yani, bu sonuçta getirilen kültürle yerel kültürün kavuşması gerçekleşir.

Totaliter yönetim tarzına sahip ülkeler modernleşmeyi ekonomide, askeri yapılanmada ve altyapının yenilenmesinde kullanarak rejimi korumaya çalışırlar. Ancak açık toplum taleplerine cevap vermeyen ülkelerde modernleşme kendini tam olarak gösteremiyor. Modernleşme spontan gelişme olarak kabul edilir. Ekonomik alandan ve diğer alanlarda reformlar yapılamaz. Bu öncelikle sosyal ve politik alanlara aittir. Modernleşme "yukarıdan" topluma bırakılıyor, ancak toplumun kendisinin bu süreçte katılımına müsaade ediliyor. Yerel uygarlık şartları korumakla batı ülkelerinin modernizasyon modeli uygulanmaya çalışılıyor. Bu nedenle kendisine mahsus medeniyeti transformasyon edemediğinden modernleşme süreci amacına ulaşamıyor. Çünkü gelişmiş ülkelerin kalıplaşmış düzen ve sonuçları gibi özellikleri dikkate alınmadan ilgili ülkenin toplumuna aktarılıyor.

Modernleşme yolunu seçen ülkelerin amacının gerçekleşmesi için onlara ait birçok faktörlerin büyük önemi vardır. Öncelikle geleneksel toplum enstitüleri gelişmiş ülkelerin kurumların uygun ülkelerde modernleşme başarılı ve az sorunlu gidiyor. Burada aynı zamanda bu ülkelerin karşılıklı yoğun ilişkileri de büyük rol oynuyor.

⁴ www.bibliotekar.ru/gavrov-3/2.html

Modernleşmeyi olumsuz etkileyen faktörler içerisinde ise nüfusun bu modernleşmeye daha az hazır olması, eğitimin kalitesinin düşük olması, sivil toplum esaslarının tam oluşmamış olması, ayrıca siyasi reformların da zayıf ya da hiç yürütülmemesidir. Bu faktörler güçlü olan ülkelerde temel amaca geçiş aşamaları doğru ayarladıysanız, toplumu ilgilendiren reformların uygulanabilirliği konusunda hedefe ulaşmak kolay oluyor. Buna, Singapur'u, Güney Kore'yi, Baltık ülkeleri örnek gösterilebilir. Bu listeye kısmen Hindistan ve Çin de ilave edilebilir.

Modernleşme yolunu seçen ülkelerde veya reformlar yarım kalınca ya da geleneksel toplum reformlarda güçlü ise modernleşme politikası başarısız oluyor. Elde edinilen az sonuçlar da piyasa ekonomileri ve çoğulcu demokrasi normlarına çok uzak oluyor. Aynı zamanda toplumun geleneksel yapısının gücünü dikkate almadan, onun esaslarının dağılmasına yönelik seçenek de bazı durumlarda modern ekonomi yaratmadan sorunun ağırlaşmasına neden oluyor.

X. Libensteyn adlı bilim adamı düşünüyor ki, geleneksel toplumun istatistiksel durumunu dağıtmak için "emek verimliliği seviyesini sağlayarak yabancı sermaye yatırımı biçiminde" büyük darbe gerekir"⁵. Kanaatimizce bu siyaset o halde başarı getirebilir ki, geleneksel toplumda tutuculuk oybirliği ve güçlü olmasın. Toplumun içerisinde transformasiyaya meyleden modernleşmeye destek veren sosyal grup nüfuzlu, ya da umut verici elit grup olsun.

Geleneksel toplumda yapılan radikal değişikliklerin sanayide ve tarım alandaki olumlu sonuçlarının olması için, öncelikle toplumda tutucu tabakanın pozisyonları zayıflamalıdır. ABD politologu David APTER düşünüyor ki, "sanayileşme sosyal modernleşmenin ancak bir yönüdür, bununla birlikte o kendi sonuçlarında o kadar güçlüdür ki, araçlar kullanarak sosyal faaliyetin yeni rol ve yöntemleri ile güçsüz sosyal kurumları ve gelenekleri değiştiriyor"⁶.

Bu sonucun alınması için modern ekonomistlerin büyük çoğunluğu devletin ekonomide katılımının azaltılmasını önemli olduğunu düşünüyor. Böyle ki, o pazar ilişkilerinin içinde olan şahısları kontrol etmemeli, onların yerine karar vermekten sakınmalıdır. Ancak bununla birlikte, çoğunluk doğal kaynakların verimli kullanımın doğru düzenlenmesi ve az gelirli gelişme alanlarına ilgiyi artırmak için esnek vergi sisteminin

⁵ ANDRIANOV, V. D. 1999: **Rossiya v Miravoy Ekonomike**, Tam Je, 46.

⁶ APTER D. E. 1965: **Politics of Modernization**, Chikago, University of Chikago Press. p. 68.

oluşturulmasında devletin sorumluluğunun artmasını önemli düşünüyor. Ayrıca, çevre koruma, iç pazarın korunması, altyapının yenilenmesi, insanların eğitim alması ve sağlıklı gelişimi de devletin zorla meşgul olduğu alanlardan kabul ediliyor.

Ekonomistlerden bir grup: "yeni sosyal kurumlar birden oluşmayacak ve diğer ülkelerden alınamaz. Onları amaçlı olarak yerel yönetim kamu ve sivil toplum yetiştirmelidirler", demektedir⁷.

Tarihi tecrübe ise en iyi seçeneğin iş ve devletin çıkarlarının uyumluluğunu sergileyen sistem olduğunu sergilemektedir. Bazı ülkelerde bu tür uyarılama, "kötü niyetli birlik olma" olarak değerlendiriliyor. Örneğin, Rusya Federasyonu, "Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun" 11. maddesi uyarınca, "kabul hareketin kordinasyonu, doğrudan yasaktır"⁸.

Modernleşmeden önceki ekonomik sistemi değişen makroekonomik dinamikler, öncelikle ekonominin rekabet gücünü artırmalıdır. Çeşitli ülkelerde başarı getiren ekonomik modernizasyonun biçimleri farklı olabilir. Bazı durumlarda bir ülkenin deneyimi diğer ülkede başarısızlığa neden olabilmektedir. Örneğin, Norveç'in, Brezilya ve Çin'in devlet petrol ve gaz şirketleri dünya pazarında başarılı faaliyet gösteriyorlar. Singapur'da temel yatırım fonu devletin mülkiyetindedir. ABD'nin Kraft Fuds OODS şirketi geleneksel uygulamalarından vazgeçerek uzmanlaşmış şirketler formatına geçmiştir(int). Bu nedenle, her bir ülke gelişmiş dünya ülkelerinin tecrübesini analiz ederek, kendisi için verimli modernleşmenin temel kurallarını tespit edebilir.

I.Çin'in "Modernization, science news-letters" dergisi dünyanın 130 ülkesinin birikimini genelleyerek, modernleşmenin temelini yeni ikinci sanayileşme oluşturmaktadır, demektedir.

II.Dünya tecrübesi gösteriyor ki, hem otoriter, "yukarıdan" zorlanan, hem de "aşağıdan", gelirin artması pahasına yavaş yavaş piyasa ekonomisi geçişi beklemek taktiği aynı derecede verimli modernizasyonu verimli sayılamaz. Sadece o modernizasyon verimlidir ki, stratejik planlama bazında devlet ve işbirliği yapacaklardır. Pazar, monopoliden üretiliyor ve sosyal standartlar ve teknolojik normatifler sistemi oluşturuluyor.

⁷ KUZMINOV, Y. I.-RADAEV, V. V.-YAKAVLEV, A. A.-YASIN, E. E. 2005: **İstituti of Zaimstvovaniya k Vımiraniyu, Opit Rossiyskin Reform i Vozmojnosti Kultirovaniya İstitusionnah İzmeneniy**, M.GU,VŞE, Voprosi Ekonomiki, N5, str.7.

⁸ "Zakon o Zaşite Konkurensii" Rossiyskoy Federasii st. 11, 26 iyulya 2006 goda N135-F2, 11.

III. Verimli modernizasyon ayrı alanlarda değil, geniş çaplı olmalıdır. Yani, yatırım ve finans yönlendirilmesi öncelikle ekonominin geleneksel alanlarının reformuna, ilk olarak makine, tarım, sanayi kompleksi ve inşaatla reforma yönlendirilmelidir.

IV. Ulaşmaya çalışan ve önde giden modernizasyonları karşı karşıya getirmek olmaz. Yabancı teknolojileri verimli kullanmaya başlamalı, faaliyet, hazır ürünün toplu ihracına yönelmeli, milli ürünlerin ve markaların oluşturulmasına başlanılmalıdır.

Güney Doğu Asya'nın bazı ülkelerinde devlet kurumlarının düşük kalitesi ve yüksek yolsuzluk ortamında bile ekonomik modernleşme temelinde başarılar elde edebilmişlerdir. Ancak bu ülkeler maaş, manevi ve toplumsal paketin düşük seviyesi sonucunda büyük mali imkânlarına sahip olmuşlardır. Ayrıca, Konfüçyüs felsefesinin hâkim olduğu bu bölgede tasarrufu, tüketimden üstün tutmak, devletin iradesine uymayı, disipline dayanan geleneklerin korunmasının önemli olduğu düşünülüyor⁹.

Çeşitli ülkelerin deneyimi göstermiştir ki, toplumda iktidara ve devlete büyük güven meselesi de önemli şartlardandır. Toplum, yapılan reformların etkisini kendi üzerinde hissetmeli, hakimiyet sosyal alanda reformlara aynı derecede dikkat etmelidir. Örneğin, bu durum Azerbaycan deneyiminde kendini bariz göstermektedir. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev bu konuda şöyle diyor: "Ekonomik alanda biz çok işler yaptık. Esasen ekonomik reformlar sonucunda, Azerbaycan ekonomisi son on yılda dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olmuştur, büyüme üç kattan fazla artmıştır. Biz yoksulluğu, işsizliği ortadan kaldırmayı başardık. Yoksulluk Azerbaycan'da yüzde beş düzeyindedir. Dış borcumuz gayrisafi yurtiçi hasılatının toplamının 100'de 8 oranını oluşturmaktadır. Davos Dünya Ekonomik Forumuna göre; Azerbaycan ekonomisi rekabet gücüne göre dünyada 39.sıradadır"¹⁰.

Ekonominin modernizasyonu öncelikle doğal kaynaklardan gelen gelirin bütçede hacminin azalmasına etki etmelidir. Ekonomide yüksek teknolojilerin kullanımı öncelikli olmalıdır. Toplumun ekonomik aktifliğinin yüksek olması, onların tam orta eğitimle sağlanması, kamu çalışanlarını eğitmek modernleşmenin önceliği olmalıdır. Bu durumda ekonomi için büyük sorun olan yolsuzluğun düzeyi düşecek ve reformların devamlılığı sağlanacaktır.

⁹ BLYAHMAN L. S. 2012: **İnstitutsionalnie Osnovi Modernizatsii Rossiyskoy Ekonomiki**, Problemi Modernizatsii i Perehoda k İnnovatsionnay Ekonomike, No. 1. S. 12.

¹⁰ www.oecd.org/russia/Russia-Modernising-the-Economy-Ru.pdf, s. 4.

Modernleşme birçok şartların yanında emek verimliliğinin artmasını, tasarruf modunu yaratmaya yardım eden modern teknolojinin uygulamasının sürekli olmasını gerektirir. Konun ile ilgili çalışmaların birinde, "hukuk devletinin güçlenmesi, yolsuzluğun azalması, emtia piyasalarının az tanzim edilmesi hesabına rekabetin gelişmesi, iş ortamının önemli ölçüde iyileşmesine ve ekonominin etkinliğinin artmasına yardımcı olacaktır "(int), denilmektedir.

Bütün bunlar gösteriyor ki, zorluklara rağmen tüm alanlarda reformlar yapılmalı ve yapılan bu reformlar birbirini tamamlamalıdır. Sürecin önemli şartlarından biri zayıf noktaların tespit edilmesi, onun ortadan kaldırılması için diğer ülkelerin deneyiminden yararlanarak milli çözüm mekanizmaları bulunmalıdır.

Ekonominin modernleşmesinde, sistem modernleşmesi önemli konulardan biri olarak kabul edilir. Yani, yenilenme ancak bir alanda değil, genel olarak ekonomide ve onunla ilgili olan diğer alanlarda da aynı zamanda devam etmelidir. Modernleşme, ekonominin belirli öncelik alanı sayılsa da, onlar arasında iletişim ve etkileşim şeması olduğunda, sistem modernizasyonu oluyor. Bu taleplere cevap vermeyince o sivil sistem modernizasyonu adlanır¹¹.

Sistem modernizasyonunda önemli şartlardan biri ekonominin temelini oluşturan işletmenin faaliyetidir. İşletmenin faaliyetinde, çalışma şeklinin nasıl adlandırılması ve mülkiyet biçimi önem taşımamaktadır. Bazı durumlarda piyasa ekonomisi koşullarında özel sermayeye dayalı şirketlerin daha verimli faaliyet göstermesi dikkati çekmektedir. Buna temel olarak sermaye hızlılığı ve üretim alanlarının hızlı ve modernleşmeye açık imkanlarının olmasıdır. Ancak onun zayıf tarafı, kamu iktisadi yapılarından farklı olarak sağlanmış pazarı ve istikrarlı finansal teminatının olmamasıdır.

Bu şartlar da iyi menecmentlik, kamu mülkiyeti işletmelere rekabet kabiliyeti sağlıyor. Mülkiyet biçiminden bağımsız işletmelerin fonlarının yenilenmesi yeni teknolojilerle teminatı ve innovasyonların uygulaması modernizasyonda önemli şartlardan kabul edilir. Burada tüm bu sorunları çözebilen risk yönetimi de stratejinin önemli unsurlarındandır.

Ekonominin ve genel sistemin modernleşmesinde dikkat çeken noktalardan birisi de modernleşme fikrinin ve ona bağlılığın nesilden nesile aktarılmasıdır. Gelişmiş ülkelerde bu sorun yaklaşık iki yüzyılda ancak çözüme kavuşturulmuştur.

¹¹ KLEYNER, G. **Sistemnaya Modernizatsiya Ekonomiki, Rossii**, www.kleiner.ru/arpob/ecokrf.html

Ekonomik ve siyasi modernleşme yoluna başlayan ülkelerde ise genel sorun, modernizasyon fikri taşıyıcısı olan insanların, öncelikle uzmanların gerekli kümede olmamasıdır. Ancak yenilenme toplumun gelişiminin uzun vadeli ana hattı ise bu soruna kendi çözümünü bulur. Bununla birlikte, devlet ve ilgili taraflar bunu zaman aşımına bırakmayıp, bu yönde ilgili kurumsal ve ekonomik adımlar atmalıdırlar. Ayrıca, uzun vadeli modernizasyon politikası uygun sınıfın da ortaya çıkmasına neden oluyor.

Ekonominin modernleşmesinde devletin rolü çok büyüktür. Bu gelişmiş ülkelerin de deneyiminde ve günümüzde modernizasyonu ana eksen seçen ülkelerin pratiğinde de kendini açıkça gösteriyor. İki zıt kutup ekonomide tüm sorunların devlet tarafından düzenlenmesi ve devletin modernleşmeden kendini tam uzaklaştırması bu süreci olumsuz etkiliyor. İdeal koşullarda devletin bu süreçte yavaş yavaş yetkilerini diğer kurumlara vererek kendisinin belirli yetkiler çerçevesinde faaliyetlerini devam ettirmesidir.

Devletin bu süreçlerde katılımı meseleye kapsamlı yaklaşımı ile ölçülür. Ekonomik reformlarla birlikte ona uygun siyasi değişikliklere de gitmeli, nüfusun sosyal sorunlarının çözümünde devletin garantisi ortaya konmalı, bilim, eğitim ve kültür geliştirmelidir. Bunun için devlet modernizasyonu etkilemek için mevcut kurumlar yeni koşullara(pazar ve mekanizmaları, finans, kredi, vergi sistemleri vb.) uygun hale getirilmelidir¹².

Aynı zamanda tüm bu süreçlere başlamadan önce devlet düzeyinde toplumu modernleşmeye yönlendiren ideoloji ve değerler yeniden düzenlenmeli, süreç boyunca ona uygun değişiklikler yapılmalıdır. Gelişmiş ülkelerde bile ideolojiler tarihsel toplumda oluşarak devlet hattına dönüşür. Yeni gelişmekte olan ülkelerde ise zaman kaybına meydan vermemek için onu "yukarıdan" topluma empoze etmek gerekir.

Modernizasyona yeni başlayan ülkelerin her biri mali yetersizlik sorunu ile karşı karşıya bulunur. Bir kısmı bu meseleyi tabii kaynaklar satışı ile çözmeye çalışıyor. Ancak bundan gelen geliri verimli kullanmak çoğu zaman mümkün olmuyor. Bu malzemeyi işleme ve hazır ürün baskısı alanları yaratmak yerine veya askeri mühimmat alınmasına ya da günlük ihtiyaç mallarının alınmasına sarf ediliyor.

¹² KRUTOVA, L. İ.-PROŞKINA, L. A. 2011: **Strategiya Modernizatsii Rossiyskoy Ekonomiki v Uslaviyah Miravogo Finansova-Ekonomyçeşkogo Krizis**, No.2, crp. 123.

Doğal kaynakları olmayan bir takım ülkeler ise yabancı ülkelere ve uluslararası finans kuruluşlarından kredi almayı tercih ediyorlar. Ancak onu geri ödeyemedikleri zaman karşılığında yabancı sermayeyi kendi iç pazarında uygun ortam yaratmaya mecbur oluyorlar.

Modernleşmeyi finanse etmenin bir yolu da devlet kaynakları ile yabancı sermayenin ortak kullanımıdır. Devlet bu işbirliğinde şahsi sermayeye de yer verebilir. Kaynak ayırmaları mali imkânları hem de diğer ekonomik varlıklara toprak, azaltılmış vergi sistemi, düşük değerli enerji satışı, üretim araçları vb. olabilir.

Bu durumlarda öncelikle ciddi modernizasyon planları oluşturulmalı, mali güçleri sık gelir getiren alanlara yönelik, ayrıca mali gelirlerinin kullanımı üzerinde yoğunlaşmalıdır.

Finansman, ülkenin tüm üretiminin, bölgelerin, işletmelerin, girişimcilerin, vatandaşların yanı sıra çeşitli ekonomik programların ve ekonomik faaliyetlere gerekli mali kaynaklar sağlanmalıdır.

Finansman, özel iç kaynaklardan, ayrıca dış kaynaklardan, bütçe malzemelerinden assignasiyalar (para ayırmalar) kredi malzemeleri, dış yardım, başkalarının hakları şeklinde yapılır."¹³.

Ekonomik modernleşmenin finanse edilmesinde önemli şartlardan biri de özel bankaların bu işe dahil edilmesidir. Onlar ise riskli işlemlerden çekiniyor, tam garantili gelirli projelere ilgi gösteriyorlar.

Yabancı bankalar ise genellikle ulusal pazarı tam öğrenmeden, oraya girmeye ilgi göstermiyorlar. Bu nedenle ekonomik modernleşmede öncelikle hammadde üretimi, hizmet, ticaret, gıda üretimi daha büyük ilgi uyandırıyor.

Kesin şekilde kabul ediliyor ki, modernleşme evrimsel olmalıdır. O tüm düzeyleri ve alanları kapsayan olmalı, başlangıç ve son amaçlar belirlenmelidir, yenilenmenin gerçekleştiği ortamın kalite göstergeleri değiştirilmelidir. Ayrıca bu yolda olumlu sonuçlar elde edildikçe son amaçlar değiştirilir ve ona yeni öğeler eklenmelidir.

Modernleşme yolunu seçen ülkeler, gelişmiş ülkelerin deneyimini öğreniyor, ona kendisinin özeli (spesifikasını) eklemeye çalışıyor. Ancak bununla birlikte gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmaya belli dönemlerde Japonya'ya, Singapur'a, Güney Kore'ye son yirmi yılda ise Azerbaycan ve Kazakistan'a müyesser olur. Diğer ülkelerin temel sorunu ise ya toplumun

¹³“Nurlan”, İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti. II hissə. Bakı, 2005, s. 70-71.

ona hazır olmaması, ya da modernizasyonu amaçlayan ülkelerin ya aşamaları geçmemesi ya da diğer ülkelerin tecrübesini değişiklik yapmadan kendilerinde uygulamasıdır.

Herhangi bir ülkenin ekonomik modernizasyonun temel çözüm yapması gereken mesele, mali kaynakların belirlenmesidir. Gelişmiş ülkeler şimdiki yüksek seviyeye ulaşmak için yüz yıllar sarfetmiş, mali kaynaklarını yavaş yavaş çoğaltmışlardır. Ayrıca en yeni teknik ve teknoloji üreticisi olarak kendi ulusal pazarları ile yetinmemiş diğer ülkelerin piyasalarına da dahil olabilmişlerdir.

Devletin net mali politikaları da modernleşmenin başarı kazanmasına yardımcı olur. Seri ve tahsil edilebilir vergi sisteminin uygulanması özel şirketlere indirimli mali kaynakların ayrılması, eğitime, öncelikle üniversite eğitime devletin desteği tüm durumlarda gelişimi ciddi şekilde etkiliyor.

Gelişmiş ülkelere çok sonradan modernleşme sürecine giren geri kalmış ülkeler ile bu sürece yeni başlayan ülkeler modernleşme modeli seçerek diğer önemli bir taktiği de hayata geçirmeye çalışıyorlar. Bu ülkelerin her biri onları yakında bu süreci geçmeye yardımcı olacak ülke veya ülkeler grubu ile yoğun ilişkiler kurmaya çalışıyorlar. Yön alınan ülkeler onlar için "lokomotif" rolünü oynuyor. Onların deneyimi benimsenir, siyasi ekonomik ve diğer alanlarda modelleri uygulanır.

Herhangi bir ülkeye yönelme geliştirmekte olan ülkelerin riskini azaltır, karşılıklı pazarları birbirine açmaya yardımcı olur. Ayrıca ucuz kredi almaya da olanak sağlar. Bir kural olarak dil, en önemlisi ise genel tarihi olan ülkeler birbirleriyle işbirliği yapmaktadırlar. Örneğin, Asya ve Afrika'daki eski sömürgeler kendi "lokomotifi" rolünde kendi geçmiş egemenleri olan İngiltere, İspanya, Fransa, Portekiz'i tercih ediyorlar. Aynı süreç bazı eski müttefik Sovyet cumhuriyetlerinin, SSCB'nin yasal varisi sayılan Rusya'ya yönelmesine benzemektedir. Ancak bu yönelme her zaman başarılı sonuçlar da vermemektedir.

Modernleşmeyi amaçlayan geliştirmekte olan ülke, siyasi ve ekonomik reformları başarıyla gerçekleştirebilir. Bu geçiş dönemi on yıllar boyunca devam edebilir. Dolayısıyla ulusal birliği sağlamak mümkün olmuyor. Eğitim sistemi, personel eğitimi işlevini yerine getiremiyor, toplumda sosyal tabakalar arasında uçurum derinleşiyor.

Sosyal sorunların çözümü genellikle unutuluyor. Tabii kaynaklar, yabancı şirketlerin eline geçiyor, kazanılan gelir yurtdışına çıkarılıyor.

"Lokomotif ülke" taktiği modernleşen ülkenin yenileşme sürecinin temel prensiplerini doğru ve düzgün uygulandığında sonuç verebiliyor. Buna örnek olarak Singapur'u, İsrail'i, Kuveyt'i, Suudi Arabistan'ı ve bir dizi Latin Amerika ülkelerini gösterebiliriz.

Bu ülkeler siyasi ve ekonomik modernleşmenin kendi milli özelliklerine uygun versiyonunu bulabilmiş, devletçilik fikrini slogan yapan milli elitleri şekillendirmiş, başarılı eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik sistemi yaratmış, hammadde üreticisinden hazır ürün üreticisine dönüştürebilmeyi başarmıştır. Belirli bir süreden sonra yöneldiği ülke ile eşit ilişkiler sistemi kurabilirler.

SONUÇ

Batı ülkelerinde yaşanan modernleşme, toplumun kendi iç gelişiminden kaynaklanan bir sonuçtur. Bu evrim sonucunda, halktan gelen bir talep, ayrıca siyasi elitin desteklediği bir süreçtir.

Batı dünyasına ait olmayan ülkelerde modernleşme daha fazla uyum veya mekanik aktarma yolu ile gerçekleşir. Modernleşme yolunu seçen ülkelerin amacının gerçekleşmesi için onlara ait birçok faktörün büyük önemi ve etkisi vardır.

Ekonomik reformlarla birlikte ona uygun siyasi değişikliklere de gidilmeli, sosyal sorunlarının çözümüne devletin garantisi ortaya konulmalı, bilim, eğitim ve kültür geliştirmelidir. Bunun için devlet, modernizasyonu etkilemek için mevcut kurumları yeni koşullara uygun hale getirmelidir(pazar ve mekanizmaları, finans, kredi, vergi sistemleri vb.).

Aynı zamanda tüm bu süreçlere başlamadan önce devlet düzeyinde toplumu modernleşmeye yönlendiren ideoloji ve değerler şekillendirilmeli, süreç boyunca ona uygun değişiklikler yapılmalıdır. Gelişmiş ülkelerde bile ideolojiler tarihsel toplumda oluşarak devlet hattına dönüşür. Yeni gelişmekte olan ülkelerde ise zaman kaybına meydan vermemek için onu "yukarıdan" topluma bırakmak gerekiyor.

KAYNAKLAR

- “Nurlan”, İzahlı iqtisadi terminlər lüğəti. II hissə. Bakı, 2005, s. 70-71.
- “**Zakon o Zaşite Konkurensii**” Rossiyskoy Federasii st. 11, 26 iyulya 2006 goda N135-F2, (“Закон о защите конкуренции” Российской Федерации, ст. 11, 26 июля 2006 года N 135-ФЗ.)
- ANDRIANOV, V. D. 1999: **Rossiya v Miravoy Ekonomike**, Tam Je, (АНДРИАНОВ В.Д. 1999: Россия в мировой экономике. М. Там же с. 46.9
- APTER D. E. 1965: **Politics of Modernization**, Chikago, University of Chikago Press. p. 68.
- BENDIKS, R. 1954: “**Social Theory and social Action in the Sociology of Louis Wirth**”, American Journal of Sociology. Vol Lix N 6 (May) p. 523.
- BLYAHMAN L. S. 2012: **İnstitutsionalnie Osnovi Modernizatsii Rossiyskoy Ekonomiki**, Problemi Modernizatsii i Perehoda k İnnovatsionnay Ekonomike, No. 1. S. 12. (БЛЯХМАН Л.С. 2012: Институтциональные основы модернизации Российской Экономики. Проблемы модернизации и перехода к инновационной экономике. № 1, с. 12.)
- GIDDENS, E. 1999: **Posledsviya Moderniti**, Novoya Postindustrialnaya Volna Zapade, Antologiya, M. (ГИДДЕНС, Э. 1999: Последствия модерниити // новая постиндустриальная волна на Западе. Антология М. с. 119).
- KLEYNER, G. **Sistemnaya Modernizatsiya Ekonomiki, Rossii**, (КЛЕЙНЕР, Г.: Системная модернизация экономики России.)
www.kleiner.ru/arpob/ecokrf.html
- KRUTOVA, L. İ.-PROŞKINA, L. A. 2011: **Strategiya Modernizatsii Rossiyskoy Ekonomiki v Uslaviyah Miravogo Finansova-Ekonomyçeşkogo Krizis**, No.2, str. 123. (Л.И.КРУТОВА, Л.А.Прошкина. Стратегия Модернизации Российской экономики в условиях мирового финансово –экономического кризиса. Известия высших учебных заведений Поволжский Регион. Обществнные наука. №2, 2011. стр. 123.)
- KUZMINOV, Y. İ.-RADAЕV, V. V.-YAKAVLEV, A. A.-YASIN, E. E. 2005: **İstituti of Zaimstvovaniya k Vımiraniyu, Opit Rossiyskin Reform i Vozmojnosti Kultirovaniya İnstitusionnah İzmeneniy**, M.GU,VŞE, Voprosi Ekonomiki, N5, str.7. (КУЗМИНОВ Я.И., РАДАЕВ В.В., ЯКОВЛЕВ А.А., ЯСИН Е.Г. 2005: Институты от заимствования к вымиранию. Опыт российских реформ и возможности культивования институциональных изменений. М., ГУ.ВШЭ. " Вопросы экономики", № 5, стр.7.
- STAMPKA, P. 1996: **Sosiologiya, İzmeneniy**, (ШТАМПКА П. 1996: Социология изменений М. с. 173.)
www.bibliotekar.ru/gavrov-3/2.html
www.fas.gov.ru/legislative-acts/legislative-acts_9498.html
www.president.az/articles/11533
www.oecd.org/russia/Russia-Modernising -the Economy -Ru.pdf, s. 4.